

Reaktivita a kauzalita

Vůbec se, Jirko, nemýlíš, ale přišel jsi na to dost pozdě. Já totiž přinejmenším už od doby disertační práce (!) veřejně odmítám kauzalismus, a to v podstatě v soulase s Humem, ačkoliv jinak celý ten anglosaský proud (empiricismus atd.) odmítám také (tj. především odmítám tu zatíženost nesmyslným konceptem tzv. bezprostředních dat vědomí resp. dat bezprostřední zkušenosti, of "immediate experience"). Studentům jsem to vždycky vykládal následovně (a Huma jsem většinou nezmiňoval, nebo jen jméno): kauzální souvislost může být chápána dvojím způsobem, buď jako setrvačnost (tj. že se ve skutečnosti nic nemění, následek je už obsažen v příčině), anebo že se naopak něco mění.. A pak ovšem je nejasné, jak vůbec může dojít k tomu, že něco může být příčinou něčeho jiného, když to "jiné" není v té příčině obsaženo. (U Huma se o té "setrvačnosti" čili neměnnosti ovšem nemluví, nýbrž jen o změně, a kauzální výklad povahy této změny je pouze výsledkem našeho "návyku" – Hume říká "belief", ale to se nesmí překládat podle slovníku). Obojí možnost tedy odmítám: a) nic nemůže setrvávat beze změny bez velkého úsilí, neboť platí 2. zákon termodynamický (resp. zákon entropie); b) nic nemůže způsobit samo sebou a ze sebe něco od sebe odlišného, ale může pouze upadat a samo se rozkládat. A proto převracím celý vztah: není to "příčina", která způsobuje "následek" (od ní odlišný), ale je to právě obráceně následek, který je odpovědný za to, že se něco "jeví" jako příčina (eventuelně že se to "stává" příčinou). Příčina se stává příčinou teprve díky následku, který na ni reaguje tak, že to vypadá, jako by to byla jeho příčina. Odmítám tedy "působení" ve smyslu kauzality, která se děje z minulosti do budoucnosti, a všechno staví místo toho jiném "působení", totiž na reaktivitě toho pozdějšího na to, co předchází. "Příčina" se tedy příčinou stává teprve tehdy, když na ni reaguje nějaký následek; následek je tedy tou "příčinou", která způsobuje, že něco, co jako by "následku" předcházelo, se najednou jeví, jako by to byla příčina. Kdyby totiž žádný následek na onu údajnou "příčinu" nezareagoval, nebylo by vůbec možno o oné údajné příčině uvažovat jako o příčině.

A to má pochopitelně své velmi důležité konsekvence pro pojetí skutečnosti. Veškerá skutečnost je založena na událostech. A žádná skutečná (pravá) událost nemůže začínat jako následek čehokoli, co tu už bylo, ale počátek každé "pravé" události je něčím zásadně novým, co tu ještě dříve nebylo; ale jak se taková událost opravdu začne dít, jak se začne uskutečňovat a prosazovat, jak postupně začne přecházet se "stavu", když "ještě není" do stavu, že právě teď a tady jest", a pak zase do stavu, kdy "už není", v tomto své vlastním dění, které musí sama aktivně vykonávat, může a dokonce musí (chce-li na vyšší úroveň) používat ke své vlastní výstavbě jiných událostí (jenom ty nejmenší události jsou této náročné povinnosti ušetřeny – to jsou ty tzv. primordiální události); a tyto jiné události, většinou mnohem nižší úrovně, mohou mít mnohem delší dobu "života", takže tu jsou nejen mnohem dříve, než je ona super-událost využila jako materiál jak k výstavbě svého "těla", tak přímo k výkonu svého "bytí", ale navíc tu mohou přežívat ještě dlouho poté, co ona superudálost už skončila a nic po ní nezbylo (krom toho na čas použitého a využitého "materiálu" v podobě jakési nesoudržné a rozkládající se „mrtvoly“). A ti hloupí kauzalisté (jako třeba už starořeční atomisté) to vykládají tak, že „jsou jen atomy a prázdno“, a vše ostatní jen dojmy a zdání ...

Tak tedy, Jíříčku, promiň ten dlouhý výklad. To jen na potvrzení, že opravdu zamítám a přímo zavrhuji kauzalismus. A že doporučuji docela jiný koncept, totiž teorii reaktibility. (V disertaci z r. 1952 o tom mám celou kapitolu.)

S pozdravem Vám oběma, a to i od Hedy, $H + L = L \vee H$. (in: e-mail, 11.5.08 – Praha.)

(Písek, 080511-1.)